

*Preek van 17 mei 2020,
gehouden in de Bethlehemkerk in Papendrecht
door ds. Piet van Die*

GEEN GOEDKOPE GENADE

Maar jij moet mij volgen (Johannes 21,22)

Dominees

De Noorse schrijver Knausgard vertelt in zijn romans een aantal keren over dominees. Ze komen er meestal niet best vanaf. De één gebruikt zulke clichébeelden dat de schrijver zich afvraagt: Heeft hij daar zes jaar theologie voor gestudeerd? En als bij de afsluiting van een schooljaar een plaatselijke dominee een praatje houdt, rept deze met geen woord over God, Jezus of Bijbel. Knausgard kritiseert het. En let wel, hij is geen gelovige.

Knausgard zou Dietrich Bonhoeffer aan zijn kant hebben gevonden. Bonhoeffer schreef in 1937 een boek getiteld 'Navolging'. Daarin bindt hij vanaf de eerste bladzijde de strijd aan met wat hij noemt 'goedkope genade'. Hij bedoelt ermee: een kerk die Gods liefde in de uitverkoop doet. Een zoet idealisme dat toegesneden is op de maat van onze wensen en behoeften. Een vrijblijvend sausje over een gemakzuchtige levenshouding.

Zoet idealisme

Ik herken dat wel een beetje. Je wilt als dominee de grenzeloze liefde van God in woorden vorm geven. Zicht bieden op het ruime hart van God. Pastoraal zijn. Maar voor je het weet kun je ook in gevaarlijk vaarwater komen. Nog een stap verder en je hebt van God een soort oer-Sinterklaas gemaakt die het beste met alle mensen voorheeft en alles door de vingers ziet.

'Goedkope genade' noemde Bonhoeffer dat. Een boodschap die elke diepgang mist. Een zoet idealisme dat zeilt op de wind van gemakkelijke waarheden. Juist buitenstaanders kunnen daar een scherp oog voor hebben. Want God grossiert wel in vergeving, *maar geen vergeving zonder pijn*. Petrus wist er alles van.

Van zijn voetstuk

Petrus - die naam had hij van Jezus gekregen. Het kwam van het Griekse woord 'petra': rots. Op die rots zou Jezus zijn gemeente bouwen. Maar Petrus was van zijn voetstuk gevallen. Toen het erop aankwam, had Jezus in de steek gelaten. Ondanks zijn grote woorden. Verdwaasd had hij na de dood van Jezus door de straten van Jeruzalem gedood, terwijl het hamerde in zijn hoofd: hoe had het kunnen gebeuren? Hoe had hij het kunnen doen? Zijn prestige lag aan diggelen. Zijn zelfbeeld was aan scherven. Hij was een verslagen man.

Maar toen was het Pasen geworden. Jezus verscheen aan zijn leerlingen. Op een ochtend stond hij op de oever terwijl zij aan het vissen waren. Opeens herkenden ze hem. Petrus, als altijd impulsief, sprong overboord en waadde door het water naar hem toe. Toen de anderen er ook waren, aten ze samen: de Opgestane met dat clubje vrienden. Maar voor Petrus werd het een pijnlijke ontmoeting.

Breken

'Simon, zoon van Johannes.' Let op dat 'Simon'. Jezus sprak hem aan met zijn oude naam. Een Petrus was hij immers niet gebleken. Pijnlijk! 'Heb je mij lief?' vroeg Jezus vervolgens. Drie keer moest Petrus antwoord geven. Bij de derde keer brak hij. Alle ellende en al het zelfverwijt en alle spanning golfde naar buiten. Maar soms moet een mens breken, wil er iets nieuws geboren worden. Zoals een kuiken het levenslicht pas ziet als de schaal van het ei gebroken wordt. Gitarist Eric Clapton was jarenlang verslaafd aan drank en drugs. Hij kicke af en werd zelf jaren onbezoldigd counselor in de verslavingszorg. Toen overleed zijn zoontje. Reden genoeg om terug te vallen. Maar het gebeurde niet. Hij maakte een lied dat een klassieker zou worden: 'Tears in heaven'. Met daarin de regels: 'De tijd kan je te gronde richten, tijd kan je de knieën doen buigen / Tijd kan je hart breken, je laten smeken: alstublieft.' Hij was een gebroken man. Maar hij wist dat een mens met hulp van Boven uit de scherven van het leven nieuw kan opstaan. Clapton stak vervolgens zijn vermogen in een afkickkliniek op het eiland Antigua, voornamelijk bedoeld voor de plaatselijke, arme bevolking.

Zorg

'Weid mijn lammeren'. Drie keer zou Jezus het tegen Petrus zeggen. De vergeving van deze gebroken man kwam in de vorm van de opdracht om voor anderen te

zorgen. Om tegenover een zwarte bladzijde in je leven een blanco bladzijde te zetten, waar je naar vermogen invulling aan geeft. En Jezus onderstreepte dat nog eens met de kortste preek ooit: 'Volg mij.'

Het Johannesevangelie eindigt met die opdracht Jezus na te volgen. Matteüs begint juist met de navolging van Christus. Matteüs opent met de Bergrede, de toespraak die Jezus hield op een berg bij het meer van Tiberias. En die Bergrede eindigt met de gelijkenis die we gelezen hebben, het bekende verhaal van het huis op de rots en op het zand.

Wie ernaar handelt

Die gelijkenis is vaak misverstaan. We hebben hem vaak gelezen alsof Jezus bedoelde te zeggen: wie *geloofd* lijkt op een man die zijn huis bouwde op een rots. Maar dat zei Jezus niet. Hij zei: 'Wie mijn woorden hoort en *ernaar handelt*, lijkt op een verstandig man die zijn huis bouwde op een rots.' Het gaat dus om *doen* van wat Jezus zei.

Doen van wat? Van wat Jezus leerde in zijn Bergrede. Het doen van het meer dan gewone. Je verzoenen met de ander. Je linkerwang toekeren. Je vijand liefhebben. Niet met je geloof te koop lopen. Niet oeverloos bidden. Geen schatten op aarde verzamelen. Je geen zorgen maken over de dag van morgen. Niet oordelen. Die hele tegendraadse en vaak onmogelijke boodschap.

Zelfverlies

Van die boodschap kun je ook weer een behaaglijk idealisme maken. Maar soms heb je buitenstaanders nodig om weer doordrongen te worden van de tegendraadsheid van die boodschap. Buitenstaanders zoals Knausgard. Of zoals de journalist Bas Heijne.

Hij schreef een indringend boek over de verkillig en verdeeldheid in onze samenleving. Hij laat zijn boek eindigen bij de Bergrede. Bij de noodzaak om de ander een hand te reiken. Dat klinkt gemakkelijk. Maar doe dat maar eens als linksgericht mens richting iemand van Forum voor Democratie. Of andersom. Je maakt er geen vrienden mee in eigen kring. 'Toch is die bereidheid om jezelf geweld aan te doen nodig,' schrijft Heijne. 'In die extreem tegendraadse betrokkenheid die Jezus in de Bergrede bepleit, ligt de betekenis van het mens-zijn.' Nu hoort u het ook eens van een ander. Want ook Heijne is geen gelovige.

Leer over of van Christus

Eeuwenlang is er in kerken gesteggeld over de leer over Christus. Wie is hij? Is hij God? Is hij alleen mens? Is het een halfgod? Hoe moet je zijn kruisdood zien? Is hij werkelijk opgestaan? Het was brandstof voor verdeeldheid en scherpstlijperij. Die scherpstlijperij zijn wij grotendeels voorbij. Maar wat in ons soort kerken daarna is overgebleven, lijkt een ongevaarlijk idealisme waarmee wij niemand voor het hoofd zullen stoten.

Maar het wordt tijd om weer eens ernst te maken met de leer van Christus. Met het simpel doen van wat hij zei. Christenen werden in het prille begin van de kerkgeschiedenis nog geen christenen genoemd, maar 'mensen van de weg'. Van de weg die Jezus wees. Een veel betere benaming!

Laatste woorden

Johannes laat zijn evangelie uitlopen op de navolging van Christus. Geen gemakkelijke weg. Voor Petrus zal het betekenen dat hij zijn leven daadwerkelijk zal verliezen. Zover is het nog niet. Sterker, Petrus werd na de laatste opmerking van Jezus alweer afgeleid. Hij zag een andere leerling. 'Geldt het ook voor hem?' vroeg hij. Altijd weer dat jezelf vergelijken met een ander! 'Dat is niet jouw zaak,' zei Jezus. En hij onderstreepte nóg eens die opdracht: '*Maar jij moet mij volgen.*' Het zijn bij Johannes de laatste woorden van Jezus. Het evangelie eindigt met de mededeling dat er nog oneindig veel meer over Jezus te vertellen zou zijn. Maar dit is de kern. En die laatste woorden van Jezus echoën over de eeuwen heen tot in deze kerk. Tot in jouw huiskamer. Tot in jouw hart: '*Maar jij moet mij volgen.*' Een pittige boodschap. Maar Gods genade is dan wel gratis, maar niet goedkoop.

Mijn Jezus

Tot slot. Ik heb een *guilty pleasure* wat kerkliederen betreft. Het is 'Mijn Jezus, ik houd van u.' Ik weet het, het is veel te zoet. Maar het ontroert me altijd als ik uit de monden van kwetsbare en gebroken mensen hoor. Zoals in verzorgingshuizen of in diensten met verstandelijk beperkten. Tegelijk is het een levensgevaarlijk lied. Want wie niet gebroken is en het alleen gebruikt als een gemakkelijk zalfje voor de ziel, om gewoon weer verder je eigen gang te gaan, heeft Jezus al in de steek gelaten. Dat geldt trouwens voor elk kerklied.

Daarom is zingen ook zo link. Ik hoor in deze tijd veel mensen zeggen dat ze het zingen missen. Ik doe dat ook. Ik kijk uit naar de tijd dat we weer in een volle kerk uit volle borst God de lof kunnen geven. Maar tegelijk moeten we ons realiseren dat zingen niet waardevrij is. Wie zingt, maar niet doet, heeft zijn rechten verspeelt. Zoals Bonhoeffer in zijn tijd zei: 'Wie niet voor de Joden schreeuwt, mag geen gregoriaans zingen.'

Nog even terug naar Knausgard. De dominee die hem wel iets te zeggen had, was die bij de uitvaart van zijn vader. Hij zei iets wat Knausgard zich altijd zal blijven herinneren. Hij zei: 'Het gaat erom je blik ergens op te vestigen.' Hij zei niet waar je je blik op moest vestigen. Maar wie gelooft, weet wáárop: op de mens die ons op het hart bond om goed, ja, koninklijk te leven.